המילה האחרונה

ניו אורלינס, לאחר סופת ההוריקן קתרינה (אוגוסט 2005). חברות הביטוח הפרטיות נדרשו לשפות את מבוטחיהן בסכום כולל של 40–55 מיליארד דולר.

ביטוח מפני נזקי שינוי האקלים

ריאיון עם פרופ' וואטר בוצן (Wouter Botzen)

ראיין: שחר בוקמן

שינוי האקלים נחשב לאחד הסיכונים העולמיים המרכזיים שעלולים להשפיע על כלל המערכת החברתית־כלכלית ועל ענף הביטוח. שינויים אלה עלולים לגרום נזק לרכוש ציבורי ופרטי ואף פגיעות בנפש. לענף הביטוח יש תפקיד מרכזי בכלכלה המודרנית. ההוצאה בישראל על ביטוח היא כ־4.7% מהתמ"ג (נכון ל־2015) [1]. לקראת בואו ארצה להרצות בוועידה השנתית למדע ולסביבה (20–21 ביוני 2018, במכון ויצמן למדע) קיימתי ריאיון עם פרופ' וואטר בוצן מהמכון ללימודי סביבה באוניברסיטה החופשית (Vrije Universiteit) באמסטרדם (הולנד).

ש: כיצד יכול מגזר הביטוח לסייע בהיערכות לשינוי האקלים, ואילו תמריצים הוא יכול ליצור לנקיטת צעדים שיגרמו להפחתת נזקים?

יש מספר דרכים לעשות זאת. הראשונה היא **השפעה על עיצוב מדיניות**. דוגמה טובה לכך היא התוכנית הפדרלית לביטוח מפני הצפות בארה"ב. בתוכנית יכולות להשתתף קהילות מסוימות, ותושביהן זכאים לרכוש ביטוח לרכושם, אך זאת בתנאי שבקהילות הללו נקבעות תקנות בנייה המתייחסות בחומרה למניעת הצפות. אפשרות אחרת העומדת בפני חברות הביטוח, היא לכפות על המבוטחים, **ברמה האישית**, לנקוט צעדים להפחתת סכנות. לדוגמה, בהולנד חווינו בשנים האחרונות מספר סערות חזקות, שגרמו נזקים גדולים לחקלאות ולחממות בפרט. בעקבות זאת, חברות הביטוח דרשו שבעת שיקום החממות יינקטו אמצעים להגנה עליהן מפני רוחות חזקות. כך, סופות בעוצמות דומות בעתיד לא יגרמו להיקף נזקים שכזה. תמריץ אחר שחברות הביטוח יכולות להשתמש בו הוא **לספק מידע** עדכני על יעילותם של צעדים שונים להפחתת הסיכונים, ולהציע הנחות בתעריפי הביטוח למבוטחים שנקטו צעדים אלה. הנחות כאלה מוכרות היטב לכולנו מתחום ביטוח הרכב, שיש בו תעריף מוזל למי שמתקין מערכות בטיחות ברכבו. דבר דומה ניתן לעשות לגבי ביטוח מפני מזג אוויר קיצוני. למשל, עבור המתגוררים באזור המועד להוריקנים, ניתן להפחית בתעריפי הביטוח של אלה שבונים גגות חזקים יותר. ההיגיון מאחורי מערכת תמריצים כזו הוא שאם בתים יהיו עמידים יותר להוריקנים, הנזק שייגרם להם יהיה קטן יותר, ומכאן – שהוצאות חברות הביטוח במקרה של סופה יהיו נמוכות יותר, ולכן הן יכולות להוזיל את תעריפי הביטוח.

השילוב של שינוי האקלים, גידול האוכלוסייה ופיתוח כלכלי גורם בשנים האחרונות עלייה בשיעורי אובדן חיי אדם ובהיקף הנזקים הכלכליים. בעתיד אזורים נרחבים יותר (למשל לאורך החופים) צפויים להפוך מועדים לפגיעתם הרעה של איתני הטבע. אם לא נעשה דבר בנידון, הסיכון יגדל, ועימו תגדל עלות הביטוח. לפיכך, יש לנקוט צעדי היערכות לשינוי האקלים, שיגבילו את הסיכון. הדבר יועיל לחברות הביטוח (הקטנת הנזקים בני־הביטוח) ולמבוטחים (הפחתת התעריפים).

ש: כהכללה, חברות הביטוח בישראל אינן מקדמות היערכות לשינוי האקלים. מה יגרום להן לשנות את צורת החשיבה שלהן?

זה תלוי רק בנטל הכספי שמסבים אירועים כאלה לחברות הביטוח. לדעתי, נדרש אירוע משמעותי, שיכאיב להן בכיס, כדי שישנו הלכי מחשבה. בהולנד, רק אחרי שחברות הביטוח ספגו הפסדים ניכרים בשל הצורך לפצות על נזקים מסופות ברד כבדות, הן החלו לחשוב כיצד אפשר לפתור את הבעיה, וכך החל תהליך לצמצום הסיכון הזה. אותה תוכנית אמריקאית לביטוח מפני הצפות, שהזכרתי קודם, נכנסה לגירעונות התופחים בשל הנזקים הגדולים של סופות ההוריקנים בעשורים האחרונים. הדבר הוביל לרפורמה, שבמהלכה הוכנסו לתוכנית מרכיבי הפחתת הסיכונים.

כהולנדי אני עוסק הרבה בנזקי הצפות, אבל מהאופן שביטוח יכול לשמש כלי לצמצום נזקי הצפות, ניתן להשליך על סוגיות שמטרידות אתכם בישראל, כדוגמת היערכות לשנות בצורת. מערכת ביטוח טובה תעוצב לא רק כדי לבטח מפני הנזקים, אלא גם כדי לתת תמריצים לחקלאים להיערך לתנאי בצורת.

ש: מי צריך לבטח כנגד נזקי שינוי האקלים, המדינה או המגזר הפרטי?

התשובה תלויה במאפייני הסיכון. ישנם סיכונים שחברות הביטוח הפרטיות יכולות לבטח מפניהם בצורה שתהיה סבירה עבורן מבחינה כלכלית. לעומת זאת, ישנם סיכונים אחרים שקשה יותר לבטח מפניהם, ואז ראוי שהממשלה תישא באחריות על הביטוח מפניהם. לדוגמה, רוחות בעוצמה רבה הן סכנה שנזקיה מתפרסים במרחב ולא נוטים להיות קטסטרופליים, ולכן ניתן למצוא במגזר הפרטי (לפחות האירופי) פוליסות לביטוח מפניהן. לעומת זאת, הצפות הן סכנה שקשה לבטח מפניה, מכיוון שלנזקים הנגרמים מהן יש קשר מובהק למרחב, והן עלולות להגיע לממדים קטסטרופליים. לכן, במגזר הפרטי עלות ביטוח למי שנמצא באזור המועד לסכנות תהיה גבוהה עד מאוד, ונדרשת מעורבות ממשלתית, שתבטח לפחות חלק מהנזקים (לצד המגזר הפרטי). מקובל שאל מול

פרופ' וואטר בוצן: מערכת ביטוח טובה תעוצב לא רק כדי לבטח מפני נזקים, אלא גם כדי לתת תמריצים להיערכות.

סכנות כאלה ישנה אסדרה המחייבת רכישת ביטוח, וכך נוצר מאגר מבוטחים (pool) גדול המאפשר את פיזור הסיכון. במדינות המתפתחות התמונה שונה, כי בהן לביטוח יש תפקיד קטן יחסית בכלכלה הלאומית, והביקוש לביטוחים נמוך. לכן, בדרך כלל הביטוח כנגד אסונות טבע במדינות כאלה חייב להיות ממשלתי.

ש: העיסוק בסיכונים ובנזקים עלול לדכא. יש להם גם פן חיובי?

בהחלט. ההתפתחויות שמחולל שינוי האקלים מציגות הזדמנויות עסקיות לחברות הביטוח. למשל, חברת ביטוח יכולה לפתח מוצר ביטוחי המכסה נזקי שינוי אקלים, בתחומים שאינם מכוסים כיום. דוגמה אחרת היא חברת ביטוח שתצליח לפתח ערוצי תקשורת יעילים עם מבוטחיה ובאמצעותם להעלות את מודעותם לסיכונים, ושתיתן להם תמריצים לנקוט צעדים להפחתת הסיכון. חברה כזו תפתח יתרון מול מתחריה, כי אם יתרחש האירוע המובטח, הרי יהיו לה הוצאות שיפוי נמוכות יחסית. זה נחשב למשהו חיובי?

מקורות

[1] Davidovitch A. 2017. The implications of climate change on the insurance sector and the Israeli economy (PhD Thesis). Haifa: University of Haifa.

על הכריכה האחורית:

העבודה עוסקת בקעקועים כטקסט. עבודה זו היא חלק מסדרת צילומים של אנשים הנושאים על גופם קעקועים שנוגעים בנקודות הרגישות שלנו כחברה, בטראומות, בשואה, באיום הגרעיני ובפחד שלנו ממנו. דרך הקעקועים שבצילום מסופר סיפור שלם על ארץ־ישראל ועל חייו של המקועקע, שעל גבו ניתן לראות את מפת ארץ־ישראל ובתוכה את בעלי החיים והצומח בטבע בישראל. כמו כן, על גופו (בעיקר על פני הים התיכון, בצד ימין למעלה) ניתן לראות סמלי אזהרה רבים המתריעים מפני סכנה רדיואקטיבית.

מור פרז, אמן, צלם וצייר המתגורר בירושלים. בוגר תואר ראשון במחלקה לצילום, בצלאל – האקדמיה לאמנות ועיצוב ירושלים.